

Detta är ett svar från SBU:s Upplysningstjänst 2011-10-19. SBU:s Upplysningstjänsten svarar på avgränsade medicinska frågor. Svaret är inte en systematisk litteraturoversikt från SBU och resultatet av litteratursökningen kan vara ofullständigt. Kvaliteten på refererade studier har inte bedömts. Svaret har tagits fram av SBU:s kansli.

Fråga

Medför subventionering av p-piller till tonåringar lägre abortfrekvens?

Sammanfattning

Litteratursökningen med frågan om subventionering av p-piller till tonåringar minskar antalet aborter identifierade 714 artiklar i databaser, varav 28 bedömdes potentiellt intressanta och lästes i fulltext. Enbart fyra svenska kvalitativa studier inkluderas i svaret.

De svenska kvalitativa studierna undersöker kunskap och attityder om preventivmedel, oönskade graviditeter och abort hos tonåringar. Preventivmedelskostnad fördes inte fram som en avgörande faktor för p-pilleranvändande i någon av dessa.

Det fanns inga systematiska översikter eller randomiserade studier som belyste frågan. Studier från andra länder bedömdes inte vara relevanta för svenska förhållanden så sökningen avgränsades till studier från nordiska länder. Vi har då även sökt efter litteratur som inte återfinns i databaser, det vill säga så kallad "grå" litteratur.

Upplysningstjänsten har också identifierat fyra svenska studier som analyserat trender efter förändringar i beslut kring p-pillersubventionering eller efter jämförelser mellan landsting som haft eller inte haft subventionering. Samtliga dessa studier pekar på att det finns visst vetenskapligt underlag för att p-pillersubventionering minskar abortfrekvensen. Eftersom detta är studier på grupp-nivå kan man dock aldrig vara helt säker på att inte andra faktorer i samhället bidragit till en förändring i abortfrekvensen. Studierna från Gävle och Västra Götaland visar dock tydliga trender i samband med införande av subventionering, det vill säga statistiskt signifikant minskade abortfrekvenser. Resultaten stöds av de två övriga studierna. Den nationalekonomiska litteraturen visar entydigt att pris påverkar konsumtion så sammantaget med de analyserade studierna är det sannolikt att subventionering påverkar användandet av p-piller och abortfrekvensen. Det går däremot inte att bedöma hur stor effekten blir. Effektens storlek varierar över tid och beror på de samhällsförhållanden som gäller vid tillfället när subventionering genomförs.

Bakgrund

Trots åtgärder för att minska oönskade graviditeter hos tonåringar har Sverige den högsta abortfrekvensen för ungdomar bland de nordiska länderna, omkring 20 per 1 000 kvinnor under 2010 och 2011 [1]. Tonårsaborter i övriga nordiska länder låg under 2009 på mellan 12 och 17 per 1 000 kvinnor. Sveriges frekvens var 2009 22,5 aborter per 1 000 kvinnor [2]. Fram till 1985 skedde en minskning av antalet tonårsaborter i Sverige men efter 1985 vände trenden. Det kan finnas flera orsaker till detta trendbrott, såsom larmrapporter om ett samband mellan p-piller och bröstcancer samt den nya sjukdomen HIV som ledde till att man från ett smittskyddsperspektiv ville öka kondomanvändningen. Dessutom skedde en förändring av läkemedelslagen under samma period som innebar att kostnaden för en årsförbrukning p-piller fyrdubblades [3, 4].

Avgränsningar

Upplysningstjänsten har i detta svar undersökt om subvention av p-piller till tonåringar medför en minskning av antalet aborter i samma åldersgrupp. Vi har inte utvärderat andra typer av hormonella preventivmedel, såsom p-stavar och p-spruta, och inte heller olika typer av intrauterina preventivmedel (spiraler) eller kondomanvändning. Vi har inte undersökt effekter på smitta av sexuellt överförbara infektioner. Vi har inte heller beaktat risker med ökad användning av p-piller i denna åldersgrupp. Vi har endast tittat på kvinnor upp till och med 19 års ålder.

Resultat

Upplysningstjänsten har gjort en litteratursökning med en systematisk ansats i tre vetenskapliga medicinska databaser. Totalt identifierades 714 artiklar i sökningen. Vid läsning av abstracts bedömdes 28 stycken vara potentiellt intressanta och lästes i fulltext. Totalt behandlas 4 av dessa i svaret.

Vi har inte hittat några systematiska översikter eller randomiserade kontrollerade studier (RCT) som specifikt behandlar effekt av p-pillersubvention på antal tonårsaborter i den vetenskapliga litteraturen. Det finns amerikanska studier som undersöker effekt av tillgänglighet av preventivmedelsrådgivning på antal oönskade graviditeter. Men då de amerikanska förhållandena är annorlunda än de svenska avseende sjukvårdssystem, socio-ekonomiska förhållanden etc är överförbarheten av resultaten tveksam. Vi har därför valt att inte undersöka dessa närmare utan fokuserar på nordiska studier.

Vi har hittat 4 studier med kvalitativ metodik [5-8] som behandlar uppfattningar och attityder till preventivmedel och oönskade graviditeter hos svenska ungdomar.

Vi har även undersökt så kallad grå litteratur (publikationer som inte publiceras i vetenskapliga databaser, till exempel myndighetsrapporter och landstingsrapporter) och identifierat fyra studier som behandlar p-pillersubventioner och aborter i Sverige. Sökning av grå litteratur är svår att göra systematiskt, därför finns en betydande risk att vi missat relevanta arbeten. Befintliga rapporter är oftast inte heller peer-reviewgranskade och kvaliteten varierar.

P-pillerssubventioner och abortfrekvens hos svenska tonåringar

Subventionerade p-piller till tonåringar – 1 års försöksverksamhet i Gävle [3]

Efter att antalet aborter i Sverige ökat från 1985, efter att tidigare ha minskat, genomförde Gävle ungdomsmottagning 1989 ett ettårigt försök med subventionerade p-piller för flickor under 20 år (REF Gävle). Hypotesen var att den höjda p-pillerkostnaden gjorde att tonårsflickor inte kunde hämta ut p-piller för mer än tre månader åt gången och att detta ökade risken för ett ofrivilligt uppehåll på grund av exempelvis borttappade recept. Resultatet av försöket visar att antalet aborter minskade med 31,6 % första halvåret jämfört med föregående år. I övriga landet ändrades inte antalet tonårsaborter (tabell 1).

Epidemiologiskt Centrum (EpC) rapport 1994:2 [4]

EpC vid Socialstyrelsen genomförde 1994 en utvärdering av p-pillerssubvention och aborttal, ”Minskar tonårsaborter vid subventionering av p-piller? Ett försök till utvärdering av en abortförebyggande insats”. Här studerar man antal tonårsaborter inom varje region före och efter införande av subventionering. Man undersöker också utvecklingen inom de områden som ännu inte infört subventioner. Genom att jämföra dessa kan man sedan få en indikation på om abortfrekvensen gått ner mer i de områden som infört subventioner än i de som inte gjort det. Dessa jämförelser pekade på att p-pillerssubventionering lett till en större reduktion av antalet tonårsaborter i de subventionerande områdena än i de icke-subventionerande. Dock kan inte subventioneringarna förklara hela variationen vilket gör det troligt att även andra faktorer varit av betydelse.

Utvärdering i Västra Götalandsregionen [9]

Västra Götalandsregionen (VGR) genomförde år 2000 en utvärdering av subventionerade avgifter för preventivmedel till tonåringar. Bakgrunden är att preventivmedelssubventionering hanterats olika av länen i regionen fram till 1998. Tonåringar i Göteborg och Skaraborg hade inte haft någon p-pillerssubventionering alls. I Bohuslän var p-piller gratis och i Älvsborg fanns en subventionering. Från och med 1:a januari 1998 skulle alla tonåringar i regionen endast behöva betala 25 kronor per kvartal för p-piller. Kostnaden utan subvention var drygt 100 kronor

Vad gäller p-pillerkonsumtionen visar påföljande utredning att den ökar med mellan 30 och 40 % efter införande av subvention i både Göteborg och Skaraborg, som tidigare inte hade någon subvention. I Bohuslän och Älvsborg, där p-piller redan var subventionerade, var konsumtionen i princip oförändrad (tabell 1). Antal aborter per 1 000 kvinnor mellan 15 och 19 år 1998 och 1999 minskade signifikant i Göteborg jämfört med 1997. Även i Skaraborg minskade aborterna men här är skillnaderna inte signifikanta. I Älvsborg sker en minskning mellan 1997 och 1998 men 1999 var antalet samma som 1997. I Bohuslän skedde en marginell ökning av antalet aborter per 1 000 kvinnor 15-19 år (tabell 1). Författarna säger själva att ”Studien kan inte *bevisa* att eventuella förändringar i p-pillerkonsumtion, abortfrekvenser och klamydiaincidenser är en effekt av ifrågavarande subventionsbeslut.”.

Inom ramen för utredningen genomfördes även en fokusstudie med gymnasieungdomar kring sexualitetens möjligheter och risker. Utifrån den studien kommer författarna till slutsatsen att ungdomar är priskänsliga vad gäller preventivmedel.

IFAU rapport 2009 [10]

I en rapport från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) av Hans Grönqvist undersöker författaren vilken effekt de svenska p-pillersubventionerna som infördes i början av 1990-talet hade på bland annat antalet tonårsaborter. Författaren visar att efter en lång nedåtgående trend i p-pillersförsäljning sker en ökning från och med det år p-pillersubventionerna börjar införas i Sverige (figur 1). Med hjälp av en empirisk modell beräknar Grönqvist att subventionerna ökade p-pillersförsäljningen signifikant med mellan 5 och 7 procent. Modellen är baserad på jämförelser dels mellan län som har infört subventioner och län som inte gjort det men också före och efter subventionen infördes. Samma modell användes också för att beräkna i vilken utsträckning subventionerna minskade antalet aborter. Författaren kommer till slutsatsen att abortfrekvensen hos tonåringar minskade med 6 % (se tabell 1). Denna rapport är under revidering för publicering i tidskriften Economic Journal.

Figur 1. Från Grönqvist 2009, sidan 10 [10].

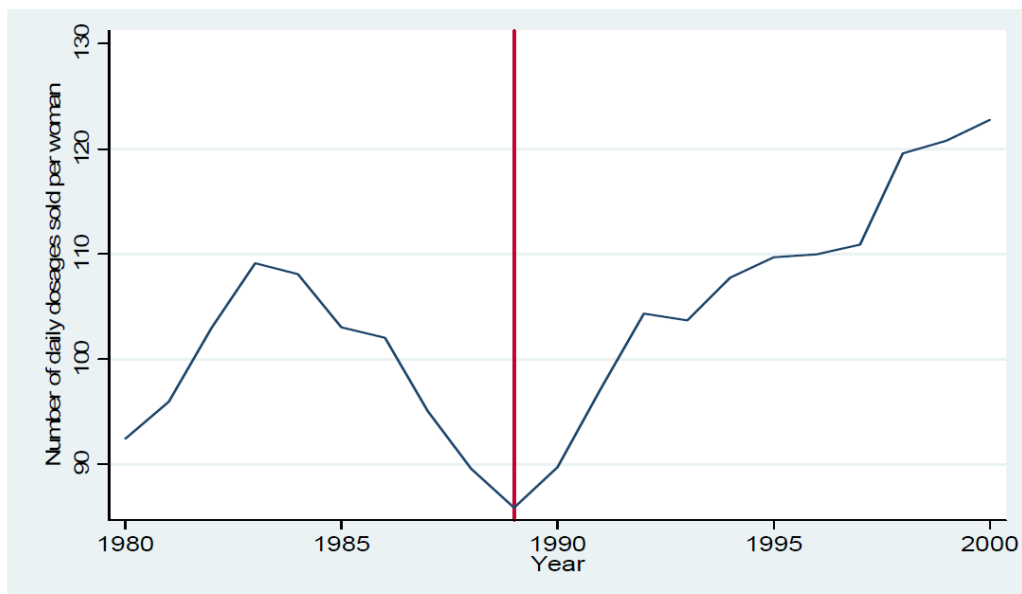


Figure 1 Number of (defined) daily dosages sold per woman by year

Notes: Vertical line marks the starting year of the reforms.

Tabell 1. Grå litteratur över p-pillersubventioner, p-pillerkonsumtion och aborter i Sverige

Författare (År) Studieår [Ref]	Population	P-pillerförsäljning	Abortfrekvens	Författarnas slutsatser
Rahm (1991) 1989-1990 [3]	Flickor under 20 år i Gävle	Andelen p-pilleranvändare ökade ej under försöksperioden jämfört med året innan.	Antalet aborter minskade med 34,2 % året efter att subventionen infördes.	”Ett sätt att minska de oönskade graviditeterna är att tillhandahålla samtliga preventivmetoder till en rimlig kostnad, och inte som idag ha höga kostnader på vissa metoder medan andra är kostnadsfria eller starkt subventionerade.”
EpC (1994) 1985-1993 [4]	Svenska tonåringar	Inte inkluderat	Abortfrekvensen sjönk i större utsträckning i områden med subventionering än i områden utan.	”Av de jämförelser som gjorts här framgår att man generellt kan se en minskning av tonårsaborterna inom de subventionerande områdena vilken är starkare än minskningen inom icke-subventionerande områden. Dessa skillnader varierar dock och saknas ibland helt.”
VGR (2000) 1997-1999 [9]	Kvinnor 15-19 år i VGR	Försäljningen ökade med 30-40 % per 1000 kvinnor i län som införde subventioner. I län som tidigare haft subventioner förändrades försäljningen med mellan -8 och +2 % per 1000 kvinnor.	Antal aborter per 1000 kvinnor 15-19 år sjönk signifikant i Göteborg efter införande av subventioner. Övriga förändringar var inte signifikanta.	”Det finns skäl att misstänka att p-pillersubventionen orsakat en minskad abortfrekvens i Göteborg möjligen även i Skaraborg.”
Grönqvist (2009) 1980-1993 [10]	Kvinnor 15-19 år från 19 län i Sverige ¹	Försäljningen ² ökade med knappt 7 % pga subventioner (statistiskt signifikant).	Abortfrekvensen minskade med 6 % (statistiskt signifikant).	”From a policy perspective, the results suggest that subsidizing oral contraceptives may be a fruitful way to both reduce abortions as well as the incidence of teenage childbearing.”

VGR= Västra Götalandsregionen

¹ Älvsborgs län, Bohuslän, Kristianstads län, Malmöhus län och Skaraborgs län är inte med i analysen.² Detta gäller kvinnor 15-44 år men data tyder på att minskningen i hög grad gäller tonåringar.

Tonåringars attityder kring p-piller - Studier med kvalitativ metodik

Vi har identifierat fyra kvalitativa forskningsstudier över svenska tonåringars attityder och tankar om preventivmedel, oönskade graviditeter och aborter [5-8]. Vanligt förekommande i dessa studier är känslor av osäkerhet, rädsla för biverkningar, svårigheter att komma ihåg att ta p-piller, känslor av att inte bli tagen på allvar vid besök hos barnmorskor och ungdomsmottagningar och okunskap om hur en abort faktiskt går till. Vissa uttrycker kritik mot sexualundervisningen i skolan och det upplevs som att kvinnor har det största ansvaret att se till att preventivmedel används. Endast en studie diskuterar kostnader och där nämner ungdomarna att preventivmedel generellt är för dyra [5].

Projektgrupp

Detta svar är sammanställt av Jessica Dagerhamn, Susanna Kjellander, Jan Liliemark och Måns Rosén vid SBU:s kansli.

Litteratursökning

The Cochrane Library, 111004
("birth control" OR contraceptive OR contraceptives OR contraception) AND abortion
CRD, 111004
("birth control" OR contraceptive OR contraceptives OR contraception) AND abortion
PubMed, 111004
(("birth control"[Title/Abstract] OR contracept*[Title/Abstract] OR "Contraception"[Mesh] OR "Contraceptive Agents"[Mesh] OR "Contraceptive Agents" [Pharmacological Action]) AND (cost[Title/Abstract] OR access*[Title/Abstract] OR availab*[Title/Abstract] OR promot*[Title/Abstract] OR subsid*[Title/Abstract])) AND ("Pregnancy in Adolescence"[Mesh] OR (abortion[Title/Abstract] OR "Abortion, Induced"[Mesh] OR "Pregnancy, Unplanned"[Mesh] OR "Pregnancy, Unwanted"[Mesh] OR (unintended[Title/Abstract] OR accidental[Title/Abstract] OR unintentional[Title/Abstract] OR unplanned[Title/Abstract]) AND pregnan*[Title/Abstract])) AND ("Adolescent"[Mesh] OR "Adolescent Behavior"[Mesh] OR adolescen*[Title/Abstract] OR youth*[Title/Abstract] OR teen*[Title/abstract]))
Limits: published in the last 10 years

Referenser

1. Socialstyrelsen, *Aborter i Sverige 2011 januari-juni. Preliminär sammanställning*, 2011.
2. Socialstyrelsen, *Aborter 2010*, 2011.
3. Rahm, V.A., *[Subsidized p pills to teenagers--a 1-year trial in Gavle]*. Lakartidningen, 1991. 88(25): p. 2296-7.

4. EpC, *Minskar tonårsaborter vid subventionering av p-piller? Ett försök till utvärdering av en abortförebyggande insats.*, 1994, Socialstyrelsen.
5. Ekstrand, M., et al., *Swedish teenager perceptions of teenage pregnancy, abortion, sexual behavior, and contraceptive habits--a focus group study among 17-year-old female high-school students.* Acta Obstet Gynecol Scand, 2005. **84**(10): p. 980-6.
6. Ekstrand, M., et al., *An illusion of power: qualitative perspectives on abortion decision-making among teenage women in Sweden.* Perspect Sex Reprod Health, 2009. **41**(3): p. 173-80.
7. Falk, G., A.B. Ivarsson, and J. Brynhildsen, *Teenagers' struggles with contraceptive use - what improvements can be made?* Eur J Contracept Reprod Health Care, 2010. **15**(4): p. 271-9.
8. Thorsen, C., G. Aneblom, and K. Gemzell-Danielsson, *Perceptions of contraception, non-protection and induced abortion among a sample of urban Swedish teenage girls: focus group discussions.* Eur J Contracept Reprod Health Care, 2006. **11**(4): p. 302-9.
9. Västragötalandsregionen, *Utvärdering av subventionerade avgifter för preventivmedel till tonåringar*, 2000.
10. Grönqvist, H., *Putting teenagers on the pill: the consequences of subsidized contraception*, 2009, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.